Príručka pre učiteľov k učebnici Človek a spoločnosť pre 3. ročník ZŠ – 1. časť

Štruktúra a členenie učebnice

Učebnica je členená podľa komponentov vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť, ktoré sú spracované v jednotlivých lekciách. Postupne sa v nej prechádza občianskym, dejepisným. geografickým a eticko-osobnostným komponentom, ktoré sú v učebnici (ako aj v jednotlivých lekciách) navzájom prepojené.

Táto učebnica – rovnako ako celá „sada“ (súbor) troch učebníc pre 1. cyklus z vydavateľstva VINTE – pokrýva celý povinný obsah predmetu Človek a spoločnosť podľa nového Štátneho vzdelávacieho programu (ŠVP) z roku 2023. Každý cieľ a výkonový štandard ŠVP je v učebnici zastúpený a naplnený. Na základe toho získali učebnice aj doložku ministerstva školstva. Zároveň sú prostredníctvom aktivít a textov rozvíjané aj všetky spôsobilosti podľa obsahových štandardov.

Niektoré lekcie, ktoré nie sú plne v súlade so ŠVP, sú takto viditeľne označené v pravej dolnej časti dvojstrany učebnice. Ide napríklad o úvodnú lekciu *Po prázdninách opäť v škole* a tiež lekciu *Doprava v mojej obci* (str. 20), ktorá podľa nového ŠVP nepatrí do oblasti **Človek a spoločnosť**, ale je **čiastočne zastúpená vo vzdelávacej oblasti Zdravie a pohyb**. Napriek tomu sme ju do učebnice zaradili, lebo ju vnímame ako praktickú a dôležitú pre život detí a je v kontexte ostatných obsahov v učebnici.

Na našom webe nájdete kompletný návrh na TVVP pre všetky tri učebnice (postupne ich pridávame).

Naše ciele

Naše učebnice sú postavené tak, aby žiaci veľkú časť učiva objavovali prostredníctvom riešenia problémov – problémovo-orientované učenie. Aby to dokázali, musia si zároveň osvojovať a chápať základné poznatky. Čisté objavovanie bez vopred daných poznatkov sa ukazuje ako menej účinné, hlavne u žiakov, ktorí ešte neovládajú základné koncepty. Preto odporúčame model, kde učiteľ poskytuje jasné vedenie, zároveň však podporuje vlastné uvažovanie, skúmanie a aktívnu tvorbu žiakov.

Pre vás, učiteľky a učiteľov, je zas dôležité porozumieť tomu, ako žiaci o učive premýšľajú, a vedieť, kde a kedy sa často mýlia. Aj s týmto vám má táto príručka pomôcť.

Úlohy v učebnici vychádzajú zo skutočného života žiakov a ich skúseností. Žiaci sa tak nielen naučia dôležité informácie, ale zároveň si ich vedia overovať, prepájať so životom a využívať v praktických situáciách. Počas vyučovania odporúčame využívať aj doplnkové učivo a didaktické odporúčania z tejto príručky. Nájdete tu podrobnejšie vysvetlenia, metodické tipy a návrhy, ako s látkou pracovať.

Hoci to v učebnici nie je vždy zdôraznené, odporúčame čo najviac úloh spracovávať formou skupinovej práce alebo prácou vo dvojiciach. Úlohy sú pripravené tak, aby ich žiaci mohli riešiť individuálne aj v spolupráci s ostatnými.

Ku každej lekcii v príručke nájdete – hneď na začiatku – prienik s kurikulom (Štátnym vzdelávacím programom), a následne aj ciele, zhrnutie lekcie, ako aj očakávané odpovede na otázky a riešenia niektorých úloh.

🔁 Reflexia a metakognícia

V príručke sa pri každej lekcií nachádzajú aj otázky na metakogníciu a reflexiu. Ich cieľom je pomôcť žiakom lepšie porozumieť tomu, ako sa učia, čo sa pri učení deje a prečo je dané učivo dôležité.

Čo znamená metakognícia?

Metakognícia znamená premýšľanie o vlastnom myslení a učení.
Jednoducho povedané, žiak sa učí rozmýšľať nad tým, ako sa niečo naučil, čo mu pri tom pomohlo, čo mu robilo ťažkosti a ako by sa mohol zlepšiť.
Takéto premýšľanie vedie k samostatnejšiemu a efektívnejšiemu učeniu, pretože žiak postupne preberá zodpovednosť za svoj pokrok.

Reflexia v učení je proces, keď žiak vedome premýšľa o vlastných skúsenostiach, hodnotí ich a hľadá spôsoby zlepšenia.

Metakognitívne a reflexívne otázky pomáhajú žiakom:

- uvedomiť si vlastný proces učenia (čo im ide, čo ešte potrebujú precvičiť),
- spájať učivo s každodenným životom (napr. ako sa téma týka ich obce, rodiny, skúseností),
- rozvíjať zodpovednosť za vlastný pokrok,
- učiť sa efektívnejšie a s väčším porozumením.

Pomôžte nám zlepšovať sa

Budeme radi, ak sa o vaše nápady a skúsenosti z používania učebnice podelíte na redakcia@vinte.sk.
Pomôžete nám tak opraviť prípadné chyby alebo nedostatky a tiež pripraviť lepšie učebnice v budúcnosti.

Niektoré menšie chyby sme už v tejto príručke označili a v ďalšej dotlači učebnice budú odstránené.

LEKCIE:

6|MOJA OBEC

Obsahový štandard	Výkonový štandard	
	Žiak vie/dokáže:	Cieľ
Identifikovanie významných inštitúcií a služieb v obci s posúdením ich funkcie pre život komunity podľa podmienok obce (napríklad obecný úrad, obchody, služby, kostol, pošta, policajná a hasičská stanica, lekáreň, ambulancia, železničná a autobusová stanica alebo zastávka, kultúrne a komunitné centrum, zberný dvor, útulok pre zvieratá, čistiareň odpadových vôd, výrobný podnik, poľnohospodárske družstvo).	stručne opísať význam kľúčových osôb, úradov, inštitúcií, občianskych iniciatív a udalostí v komunite a obci	1. Cieľ: Identifikovať javy, procesy, udalosti a osoby významné pre život žiaka, komunitu a obec.
Pojmy: Inštitúcia, obec, cestovanie		

Zhrnutie a ciele lekcie:

Žiaci si uvedomia, že v obci alebo meste existujú služby, ktoré ľuďom uľahčujú každodenný život – od zdravotníctva a vzdelávania, až po bezpečnosť a kultúru. Pochopia, že čím je obec väčšia, tým viac služieb ponúka, a že za niektorými službami musia obyvatelia z menších obcí cestovať. Žiaci zároveň premýšľajú nad tým, ktoré služby využívajú oni sami, a učia sa pomenovať profesie ľudí, ktorí v službách pracujú (na túto tému nadviažeme aj v tretej učebnici).

Didaktické odporúčania:

- Vytvorte atmosféru, kde žiaci **bez obáv a nedostatku dôvery** porozprávajú o svojej obci (či je malá dedina alebo väčšie mesto) a nikto sa nebude vysmievať, ak niekde chýba napríklad obchod alebo škola. Naopak, **oceňujte rôznorodosť** komunít: poukážte, že aj malá obec má svoje výhody a veľká zas iné (aj k tejto téme sa dostanú v tretej učebnici) – cieľom nie je hodnotiť, ale pochopiť rozdiely.
- **Citlivé témy preberajte s rešpektom** – môže sa stať, že niektorí žiaci pochádzajú zo skromnejších pomerov a nemajú skúsenosť s niektorými službami (kino, reštaurácia či kaderníctvo). Rovnako je vhodné pristupovať citlivo pri otázkach o profesiách rodičov alebo členov rodiny.
- **Umožnite rôzne formy vyjadrenia** – niekto radšej kreslí, iný píše alebo rozpráva. Po prázdninách budú mať pravdepodobne viacerí žiaci problém s písomným prejavom. Dajte im možnosť vyjadriť sa aj ilustráciami (úloha č. 4)
- **Učte cez jednoduché otázky:**
  „Čo môžem chytiť do ruky?“ → výrobok.
  „Čo nemôžem chytiť, ale niekto to pre mňa urobí?“ → služba.

Úvod:

Na úvod hodiny je vhodné nadviazať na skúsenosti žiakov: môžete sa ich spýtať, kam všade v obci chodia so svojimi rodičmi niečo vybaviť alebo nakúpiť. Diskusia prirodzene nasmeruje žiakov k vymenovaniu rôznych inštitúcií a miest – tieto potom spoločne pomenujte ako *služby v obci*.

Na to, aby sa v obci ľuďom žilo jednoduchšie, potrebujú rôzne budovy a prevádzky, ktoré im slúžia – preto ich voláme služby.

Čím je obec väčšia, tým viac služieb má. Najviac služieb je v meste.

▧ **Úloha 1:** Nájdi na obrázku všetky služby a pomenuj ich.

🟢 **Účel:** Žiaci sa učia identifikovať vybrané služby v obci a chápať ich význam.

📌 **Tip:** Vyzvite žiakov, aby služby nielen pomenovali, ale aj doplnili, kto tam pracuje (napr. v škole – učiteľ/ka, v nemocnici – lekár/ka či zdravotná sestra a pod.)

▧ **Úloha 2:** Vyfarbi rovnakou farbou dvojice, ktoré patria k sebe.

🟢 **Účel:** Precvičovanie porozumenia – ktorá služba má aký účel.

📌 **Tip:** Na tabuľu môžete zakresliť – v zjednodušenej podobe – plán svojej obce a necháte žiakov povedať, či dokonca dokresliť alebo dopísať, kde sa nachádzajú služby, ktoré poznajú.

▧ **Úloha 3:** Dopíš, aká služba alebo inštitúcia je na obrázkoch a prečo je dôležitá.

🟢 **Účel:** Žiaci si precvičia vysvetľovanie a učia sa pomenovať význam služieb vlastnými slovami.

Možné odpovede:

1. Názov služby:	2. Prečo je dôležitá:
Lekáreň	Kúpime si tu lieky, vitamíny, zdravotné pomôcky (a iné). Ak sa chceme uzdraviť, alebo ak nechceme ochorieť.
Knižnica	Môžeme si tu prečítať alebo požičať knihy – zadarmo.
Pošta / zásielková služba / výdajné miesto	Vďaka nej môžeme posielať alebo prijímať listy alebo balíky

Žiakov sa môžete spýtať: „Akú vec si kúpime v obchode s topánkami? A čo sa stane, keď ideme do kaderníctva?“

*Pri **výrobe** či v poľnohospodárstve sa vyrábajú nove veci – napríklad topánky alebo syr.*

*Pri **službe** nám niekto pomáha alebo pre nás niečo robí – napríklad v kaderníctve nám ostrihajú vlasy alebo vodiči nás odvezú autobusom.*

Cieľom je, aby sami pomenovali, že pri **výrobe** dostaneme **niečo hmatateľné (vec)**, zatiaľ čo pri **službe** nám niekto **pomáha** alebo **vykonáva pre nás nejakú činnosť**.

Pozor, niektoré miesta, napr. **detské ihrisko** – nie sú službou v zmysle, že by nám niekto niečo poskytoval priamo (ako kaderník/čka alebo lekár/ka). Skôr je to **verejný priestor**, ktorú obec sprístupňuje obyvateľom. Deti si tam samé hrajú, nikto im „neposkytuje“ službu. Ak sa diskusia uberie týmto smerom, žiakom tiež môžete povedať, že o verejných a súkromných priestoroch sa budete učiť na ďalšej hodine.

▧ Úloha 4:

A. **Napíš, ktoré z týchto miest v tvojej obci najčastejšie využívaš ty alebo tvoja rodina.**
B. **Napíš, aká služba podľa teba vo vašej obci chýba najviac.**

🟢 **Účel:** Reflexia osobných skúseností a tiež identifikácia služieb v mentálnej mape obce.
📌 **Tip:** Aktivitu môžete viesť aj ústne – spoločne (napr. aj v kruhu) si žiaci povedia: *„Najčastejšie chodím s rodičmi alebo starými rodičmi do…“*.

Diskusia:

- **Za ktorými službami musíš ty alebo tvoji rodičia cestovať do inej obce? Kam cestujete?**
  → *Možné odpovede: „Do mesta k lekárovi“, „Do väčšieho obchodu do vedľajšej dediny alebo do nákupného centra do veľkého mesta“.*

- **Poznáš niekoho z tvojej rodiny, kto pracuje v nejakej inštitúcii alebo službe?**
  → *Možné odpovede: „Mama pracuje v banke/obchode/na úrade/venuje sa kultúre...“, „Strýko je hasič, otec pracuje na pošte alebo je lekár či policajt“.*
- **V ktorej inštitúcii alebo službe by sa ti páčilo pracovať?**
  → *Možné odpovede: „Chcel by som byť policajt“, „Chcela by som byť zverolekárka“.*

📌 **Tipy:**

Triedenie kartičiek:
Pripravte kartičky s obrázkami (topánky, syr, chlieb, autobus, kino, lekár, pošta). Žiaci ich triedia podľa toho, či je to **výroba** – **služba**. Následne môžu doplniť svoje vlastné návrhy.

Takáto príprava si ale vyžiada dlhší čas. Výhodou je možnosť opätovného použitia.

Diskusia – Čo využívam častejšie?
V triede urobte hlasovanie: *„Kto bol tento týždeň v obchode?“ „Kto cestoval autobusom?“* Počet odpovedí môžete zapisovať na tabuľu. Potom spoločne zistite, ktoré služby žiaci denne využívajú.

🔁 **Reflexia a metakognícia** (metakognitívne tipy, ukážu, ako podporiť žiakov v premýšľaní o tom, *ako sa učia* a nie iba *čo sa učia*.)

• Ako som zistil/a, aké služby sú v mojej obci a načo slúžia?
→ Žiak si uvedomí, že musel pozorovať, porovnávať a premýšľať o tom, ako ľudia v obci spolupracujú a čo všetko im pomáha v každodennom živote.

• Pri čom som sa dnes najviac naučil/a a ako mi to pomôže lepšie porozumieť životu v obci alebo meste?
→ Podporuje uvedomenie si vlastného pokroku a významu učenia pre reálny svet.

• Čo mi pri práci pomáhalo a čo by som nabudúce mohol/a urobiť inak, aby som lepšie porozumel/a úlohám o obci?
→ Vedie žiaka k sebahodnoteniu, uvedomeniu si účinných stratégií a plánovaniu zlepšenia.

Dôležité je, aby odpovede neboli hodnotené ako správne/nesprávne – cieľom je sebauvedomenie a pomenovanie vlastných myšlienkových postupov.

8|MIESTA PRE MŇA A MIESTA PRE VŠETKÝCH

Obsahový štandard	**Výkonový štandard**	
	Žiak vie/dokáže:	**Cieľ**
Rozlišovanie súkromného a verejného priestoru na konkrétnych príkladoch v obci a jej okolí.	uplatňovať svoje práva a povinnosti v rôznych životných situáciách	8. Cieľ: Chápať zmysel a význam pravidiel, práv a povinností vo svojom živote i v spolužití s inými.
	uplatňovať svoje práva a povinnosti v rôznych životných situáciách	
Pojmy: Súkromne a verejné priestory, obec, pravidlá		